భూస్వామ్య, కులవ్యవస్థల మూలంగా అనేక శతాబ్దాలుగా స్తబ్ధతకు గురైన మన సమాజంలో యూరోపియన్ల జోక్యంతో మొదలైన మార్పులు ఒక్కో సమాజాన్ని ఒక్కో విధంగా ప్రభావితం చేశాయి. కొన్ని వర్గాలు ఈ మార్పులకు బాహ్యంగానే ఉండిపోయాయి- నిన్న మొన్నటి వరకూ. గతానికి వర్తమానంతోనూ, భవిష్యత్తుతోనూ ఉండే సజీవ సంబంధాన్ని గుర్తించాలనే ఆలోచనతో రాసిన కథ. తాతగారూ, ముత్తాతగారూ సర్వేయర్లుగా ఉత్తరాంధ్రలో దొరలతో పనిచేశారు. వాళ్ల గురించి నాన్నగారి ద్వారా విన్న వివరాలు ఈ కథారచనకి తోడ్పడ్డాయి.

ఉణుదుర్తి సుధాకర్

5 మూడు కోణాలు

మిలటరీ బూట్లు, మోకాళ్ల వరకూ మేజోళ్లు, ఖాకీ నిక్కరూ, అప్పటికే చెమటకి తడిసిన తెల్లచొక్కాతో వంగి గుడారంలోకి దూరిన ఆరడుగుల క్లార్క్సన్ దొర, తలమీది టోపీని రాటకి ఉన్న మేకుకి తగిలించి అక్కడ ఉన్న ఒకేఒక కుర్చీమీద నిటారుగా కూర్చున్నాడు. నేలమీదున్న మంచినీళ్ల కూజాని ఎత్తి వంచుకొని గడగడా తాగాడు. కూజాని కిందపెట్టి రుమాలుతో మొహం తుడుచుకొని ఎదురుగా టేబిల్ మీద ఉన్న రిజిస్టర్‌ని ముందుకి లాక్కున్నాడు. ఆనాడు రామయ్యపంతులు మేలుప్రతిలోకి ఎక్కించిన రీడింగ్స్‌ని చిత్తుప్రతితో సరిచూస్తూ పెన్సిల్‌తో టిక్కులు పెట్టడం మొదలుపెట్టాడు. చేతులు కట్టుకొని పక్కనే నిలబడ్డ రామయ్య ఊపిరి బిగపట్టి ఎండకి ఎర్రబడ్డ దొర మొహంలోకి ఆత్రుతగా చూస్తున్నాడు. అన్నిచోట్లా టిక్కులు పడితే ఆరోజుకి గండం గడిచినట్టే. ఒక చిన్న తప్పు దొర్లినా చివాట్లు తప్పవు. పెన్సిలు ముందుకి కదులుతోంది; టిక్కులు పడుతున్నాయి.

సరిచూడడం ముగించి, "వెల్ డన్, రామయ్యా" అన్నాడు దొర. దొరకి కోపం వస్తే, 'రామయ్యా' అనడు; 'వాటీస్ దిస్, మిస్టర్ పంతులూ?' అంటాడు.

'హమ్మయ్య' అనుకుంటూ ఊపిరి పీల్చుకున్న రామయ్య పంతులు, "థాంక్ యు సర్," అన్నాడు.

మలేరియా బారినపడి మధ్యలో వెళ్లిపోయిన మెక్ఫెర్సన్ దొరయితే అన్నీ బాగున్నా 'వెల్ డన్' అని చచ్చినా అనడు. 'హుం...' అని హుంకరిస్తాడు. క్లార్క్సన్ దొర మాత్రం అలాకాదు. పనులన్నీ అతను అనుకున్నట్లుగా జరిగిపోతున్నంత కాలం అందరితోనూ మృదువుగానే మాట్లాడతాడు- ముఖ్యంగా సాయంత్రం పూట- ఒక మోతాదు రమ్ము లోపలికి వెళ్లాక.

ఉప్పు కలిపిన నిమ్మరసం గ్లాసుని ట్రేలో పట్టుకొని వంటవాడు కొండయ్య గుడారంలోకి ప్రవేశించాడు. పంతులువైపు ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు. 'ఎలా ఉంది పరిస్థితి?' అని దానర్థం. పంతులు కనుసైగ తోనే దొర వైపు సూచించాడు. 'దొర చేతికి నువ్వే ఇవ్వు,' అని తెలియ

జేస్తూ. గ్లాసు అందించి గాడీపొయ్యి వైపు పరుగుతీసాడు కొండయ్య. ఎండు కట్టెలు మండుతూండగా పప్పుపులుసు మరుగుతూన్న వాసన గుడారానికి చేరుతున్నది. ఆకలవుతోంది. 'ఇప్పుడింక జమాఖర్చుల చిట్టా ఆవర్జా తీస్తాడు,' అనుకున్నాడు పంతులు. అదే జరిగింది. మళ్లీ టిక్కులు పడుతున్నాయి. ఒక చోట పెన్సిలు ఆగింది. పంతులు మళ్లీ ఊపిరి బిగపట్టాడు.

"కట్టెలు తెచ్చే సవరవాళ్లకి నాలుగణాలు అనుకున్నాం కదా, ఆరణాలు ఎలా అయింది?" అన్నాడు దొర తలెత్తకుండానే.

"పులి భయం. వాళ్లు ఇక్కడికి రామని మొండికేశారు సార్! మంచిమాటలాడి ఒప్పించాను. అదనంగా మరో బేడ ఇవ్వక తప్పలేదు."

నిజమే. ఈ కేంపుకి వచ్చిన మొదటి రాత్రే పులి అరుపులు వినబడ్డాయి- మనసులో అనుకున్నాడు దొర. పెన్సిలు ముందుకి కదిలింది.

పద్దు చూడడం ముగించిన దొర రేకుగొట్టంలోంచి మ్యాపులు బయటకు తీశాడు.

ఇప్పుడింక భోజనం చేసి ఓ గంట కేంప్ కాట్ మీద కునుకుతీస్తాడు. ఆ గంటసేపే కేంపులో అందరికీ ఆటవిడుపు. అందరూ చెట్ల కిందికి చేరుతారు. కూలీలు పులీమేకా ఆడతారు. పొట్టిరాజు పేక దస్తా బయటకి తీస్తాడు. కొంతమంది నడుం వాలుస్తారు. ఈ కొండల్లో ఇంకో రెండు త్రిభుజాలు మాత్రం మిగిలాయి సర్వేకి. తరవాత మళ్లీ మైదానంలోకే. ఇంత హైరానా ఉండదు. అన్నీ సవ్యంగా జరిగిపోతే నెల్లాళ్లలో విశాఖపట్నం చేరుకుంటారు. ఆ తరవాత ఇంక నీడపట్టున ఆఫీసు పనే.

క్లార్క్సన్ దొరగాని తన పని మీద మంచి రిపోర్టు ఇస్తే జీతం రెండు రూపాయిలైనా పెరుగుతుంది. ఈ దొర ఎవరి మీదా చెడ్డగా రాయడంటారు. ఏమవుతుందో మరి. అయినా ఇంతవరకూ తన పనిని మెచ్చుకుంటూనే ఉన్నాడు. రెండు చిన్న తప్పులు జరిగినమాట వాస్తవమే.ఉపవాసం రోజునాడు కొండలెక్కి శోష వచ్చి, ఎండ దెబ్బకి మొహం తిరిగి పడిపోయిన నాడు- కేంపులకి వచ్చేవాళ్లు ఇలా ఉపవాసాలని చెప్పి తిండి మానేస్తే ఊరుకొనేది లేదని దొర ఎగిరాడు. ఒకరోజు వంట చేసుకుంటూ చెయ్యి కాల్చుకొని మరుసటిరోజు కలం పట్టుకోలేకపోతే- "కొండయ్య అందరికీ వండుతున్నాడు కదా, మళ్లీ నీ వంట నువ్వే చేసుకోవడం ఏమిటి, అర్థం లేకుండా?" అని విసుక్కున్నాడు.

అయినా కొండయ్య చేతి వంట తను ఎలా తింటాడు? ఈ విషయం దొరకి అర్థం అయ్యేలా ఎలా చెప్పడం? ఇది జరిగినప్పుడు మెక్ఫెర్సన్ దొర పక్కనే ఉన్నాడు.

"ఈ నేటివ్స్ ఉన్నారే, కొన్ని విషయాల్లో మహా మూర్ఖులు. వాదించి ప్రయోజనం లేదు," అని తన ముందే అనేశాడు. అవన్నీ ఈ దొర మర్చిపోయినట్టే ఉన్నాడు.

రిపోర్టు రాసేనాటికి ఇతగాడి అభిప్రాయం ఎలా ఉంటుందో. జీతం పెరగకపోతే మాత్రం ఇబ్బందే. అసలే కరువు రోజులు, ధరలు చూస్తే మండిపోతున్నాయి.

మ్యాప్ వైపు చూస్తూనే- ఉన్నట్టుండి, ''రామయ్యా, మహేంద్రగిరి ఎత్తు అంచనా వేసి చూపించమని అడిగాను కదా? నాలుగురోజులైంది. ఇంకా కాలేదా? ఎలా లెక్క కట్టాలో చూపించాను కూడా. ఏమైంది? అర్థం కాకపోతే అడగాలి గాని ఊరుకుంటే ఎలా?'' అన్నాడు.

'చచ్చాన్రా భగవంతుడా,' అనుకున్నాడు పంతులు. ''అంచనా కట్టాను సార్. మీరు తీరుబడిగా ఉన్నప్పుడు చూపిద్దామని...'' నసిగాడు.

''ఏదీ, చూడనీ.''

జంకుతూ తన పుస్తకాన్ని దొర ముందు పెట్టాడు.

''నేనిచ్చిన కొత్త త్రికోణమితి పట్టిక వాడావా?''

''అదే వాడాను సార్.''

మళ్లీ పెన్సిలు తీసాడు దొర. టిక్కులు. టిక్కులు. ఒకచోట ఆగి పెద్ద సున్నా చుట్టాడు.

''ఇదెక్కడి నుంచి వచ్చింది?''

పంతులు మేజా దగ్గరికి జరిగి పరికించాడు.

''ఓ అదా? ఉష్ణోగ్రతలో తేడాల మూలంగా రీడింగ్‌లో వచ్చే తేడాలని సరి చెయ్యడానికి... ''

''ఎవడు చెప్పాడు?''

''మెక్ఫెర్సన్ దొరగారు అలాగే నేర్పించారు సార్''

''అదంతా పాత పద్ధతి. సరే సవరణ ఎంత వచ్చింది?''

''సున్నా వచ్చింది సార్.''

''అద్గదీ. సరిగ్గానే వచ్చింది,'' అని దొర చిరునవ్వు నవ్వాడు.

సున్నా రావడం కూడా శుభసూచకమే అని రామయ్య పంతులు గ్రహించాడు.

దొర ఉల్లాసంగా కుర్చీలో వెనక్కి చేరబడి, ''పాతకాలపు థియోడలైట్‌లకి ఇలా లెక్కించడం అవసరం. ఇప్పుడు మనం వాడే వాటికి కాదు. ఒకప్పుడు థియోడ లైట్ అంటే వెయ్యి పౌండ్ల బరువు ఉండేది; పది పన్నెండుమంది మోసేవారు. నేను వాటిని చూశాను గాని, ఎప్పుడూ వాడలేదు. ఎవరెస్టుగారి ధర్మమా అని ఈ కొత్త పరికరం తయారైంది. నువ్వు వినే ఉంటావు ఆ కథ.''

రామయ్యపంతులికి ఆకలి జోరుగా వేస్తోంది. ''లేదు సార్. చెప్పండి,'' అన్నాడు మర్యాద కోసం. మనసులో, 'ఈ కొండయ్యగాడు ఇంకా భోజనం గంట కొట్టడేమి చెప్మా,' అనుకున్నాడు.

దొర చెప్పుకుపోతున్నాడు "ఎవరెస్టు దొర కృష్ణా గోదావరీ నదుల మధ్య ప్రాంతాల్లో సర్వే చేస్తూ జబ్బుపడి సెలవు మీద ఇంగ్లాండు వెళ్లిపోయాడు. వెళ్లినవాడు ఇంట్లో కూర్చోకుండా పరికరాలు తయారుచేసే కంపెనీలతో సంప్రదించి కొత్త, తేలిక రకం థియోడలైట్‌ని సృష్టించాడు.ఉష్ణోగ్రతలో మార్పుల్ని అధిగమించే విధంగా ఉక్కు, ఇత్తడి పట్టీలని జోడించాడు. అంతే కాదు..."

ఇవేవీ పంతులు తలకెక్కడం లేదు. వంటల వాసనలు జోరుగా వస్తున్నాయి. నిలబడి నిలబడి కాళ్లు నెప్పులు పెడుతున్నాయి. 'భగవంతుడా, ఏమిటీ సాధనం? అయినా ఈ దొరలు కూడా విచిత్రంగా ఉంటారు. సెలవులో వెళ్లినా డిపార్టుమెంటు పనుల మీద తిరుగుతూంటారు,' అనుకుంటూ ఉండగానే, భోజనం గంట మోగింది.

దొర కథ చెప్పడం ఆపి లాగ్ బుక్ తీశాడు. సూర్యనారాయణరాజు (అంటే పొడుగురాజు) బృందం బేస్‌లైన్ రెండో చివరకి వెళ్లడానికి సిద్ధంగా ఉంది; ఈరోజు భోజనాలు కాగానే బయలుదేరుతుంది. ఇదే నేటి లాగ్ బుక్‌లోని ప్రధానాంశం. తను రాసినదంతా శ్రద్ధగా చదివి సంతకం పెట్టాడు దొర.

"ఇంకేమైనా చెప్పవలసినది ఉందా?" అని అడిగాడు.

పొట్టిరాజు (అనబడు సత్యనారాయణరాజు) ఆరోజు పొద్దున్నే నీళ్లు మోసే కమాటి సవరపిల్ల చెయ్యి పట్టుకుని పొడుగురాజు చేత చివాట్లు తిన్న సంగతి చెబుదామని నోటిదాకా వచ్చింది. ఉల్లాసంగాఉన్న దొరకి కోపం తెప్పించడం ఇష్టంలేక ఊరుకున్నాడు. ఈసారికి వదిలేద్దాంలే అనుకున్నాడు.

"ఇంకేమీ లేదు సార్."

"ఇంక నువ్వు వెళ్లొచ్చు," అని సమావేశం ముగించాడు దొర.

సరిగ్గా అప్పుడే ఆ విపత్తు జరిగింది.

పక్షుల కోలాహలం, రెక్కల టపటప, పరుగెత్తుతోన్న మనుషుల పదధ్వని, చప్పట్లు, కేకలు; వీటితో లోయ యావత్తూ మార్మోగిపోయింది. దొరా, పంతులూ గుడారంలోంచి బయటకి ఉరికారు.

తమ ప్రయాణానికి పొడుగురాజు బృందం సిద్ధం చేసుకున్న చెక్కపెట్టెలూ, తాళ్ల మోపులూ, బల్లచెక్కలూ, రాటలూ, జెండాలూ, మూట కట్టిన గుడారం- ఇవన్నీ బయట పేర్చి ఉన్నాయి. కూలీలు కొందరు ఒక కోతి మూకని వెంట తరుము తున్నారు. మరికొందరు గుట్ట అంచున చేరి కిందకి చూస్తున్నారు.వాళ్లల్లో ఇద్దరు రాజులూ ఉన్నారు. విషయం ఏమిటంటే థియోడలైట్‌ని స్టాండుతో సహా కోతులు గుట్ట కిందకి లోయలోకి పడదోసాయి.

దొర ఉగ్రరూపం దాల్చాడు. ఇద్దరు రాజుల్నీ చెడామడా తిట్టాడు. "బ్లడీ ఫూల్స్!" అన్నాడు. "సామాన్లకి కాపలా ఉండాల్సిన మనిషి ఏమయ్యాడు?" అని గద్దించాడు.

"భోజనం తెచ్చుకోవడానికి వెళ్లాడు సార్," అన్నాడు పొడుగురాజు.

"అయినా మీ ఇద్దరిలో ఒకరు ఇక్కడ ఉండాలికదా. కూలీకి అప్పజెప్పి ఎలా వెళ్లిపోయారు?" జవాబు లేదు.

"రెండో థియోడలైట్ లేకుండా సర్వే ఎలా అవుతుంది? కొత్తది రావాలంటే కలకత్తా నుంచో, చెన్నపట్నం నుంచో రావాలి. కనీసం నెల్లాళ్లు పడుతుంది. వర్షాకాలం వచ్చేస్తోంది. అయినా ఈ కేంపులో బొత్తిగా క్రమశిక్షణ లేకుండా పోతోంది. సర్వే అంటే ఏమనుకుంటున్నారు? పిక్నిక్ అనుకుంటున్నారా? చూస్తూ ఉండండి. మీ ఇద్దరి ఉద్యోగాలూ ఊడపీకించేస్తాను. ఇవాళే మీమీద రిపోర్ట్ రాసేస్తాను..."

పొడుగురాజు ధైర్యం చేసి, "మరమ్మత్తు అవుతుందేమో చూద్దాం సార్," అన్నాడు.

"నా బొంద అవుతుంది. లోయలోకి దొర్లిపడి ఎన్ని ముక్కలయిందో... థియోడలైట్ అంటే ఎంత సున్నితమైన పరికరమో ఏమైనా తెలుసా? స్టుపిడ్, ఇర్రెస్పాన్సిబుల్ ఫెలోస్... యూ, పంతులూ, లాగ్ బుక్ తీసుకురా," అంటూ గుడారం వైపు నడిచాడు క్లార్క్సన్ దొర.

పొట్టిరాజు పొడుగురాజు కేసి తిరిగి, "అన్నయ్యగారూ, మరమ్మత్తు చేయిద్దాం. నేను లోయలోకి దిగి తీసుకొస్తాను," అన్నాడు.

జవాబు కోసం ఎదురుచూడకుండా నలుగురు కూలీలని వెంటబెట్టుకొని గబగబా లోయలోకి దిగిపోయాడు.

దొర ప్రాపకం కోసం ఈ పొట్టిరాజు అతిగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు అనుకున్నాడు రామయ్య దొర వెంట నడుస్తూ. గుడారం దగ్గర ఆగి క్లార్క్సన్ దొర రామయ్యతో ఇలా అన్నాడు: "అందర్నీ భోజనాలు చేసి తొందరగా రమ్మను. నువ్వూ వెళ్లు. నా భోజనం ఇక్కడికే తీసుకురమ్మని కొండయ్యకి చెప్పు."

వంట చేసుకోవడానికి సమయమూ, ఓపికా రెండూ లోపించడంతో కొండయ్య వంట తినక తప్పలేదు రామయ్యకి. పైగా కొండయ్య వంట రుచిగా ఉన్నట్టనిపించింది. "పంతులుగారూ, మీరు తింటానంటే రేపట్నించి మీకోసం వేరే గిన్నెల్లో వండుతాను," కొండయ్య స్వయంగా చేసిన సూచనతో పరిష్కారం దొరికింది. ఆనాటితో స్వయంపాకానికి స్వస్తి చెప్పాడు.

భోజనాలు కానిచ్చేసరికి పొట్టిరాజు బృందం థియోడలైట్‌ని మోసుకుంటూ గుట్టమీదికి చేరుకున్నారు. ప్రయాణ సన్నాహంలో భాగంగా పొడుగురాజు స్వయంగా దుర్భిణిని గుడ్డలతో చుట్టి కాన్వాస్ తొడిగినందువల్ల అంతగా విధ్వంసం జరగదని కూలీలు తీర్మానించారు.

స్టాండు ధ్వంసం అయింది. మంచి వడ్రంగి దొరికితే తాత్కాలికంగా దాన్ని మరమ్మత్తు చేయించడం పెద్ద కష్టం కాదన్నాడు దొర. దుర్భిణిని దొరే స్వయంగా విప్పదీసి గుడారంలోకి తీసుకుపోయాడు. దాన్ని పూర్తిగా విడదీశాడు. ఈ విద్యలన్నీ దొరకి ఎలా తెలుసా అని రామయ్య ఆశ్చర్యపోయాడు. పొడుగురాజు దొరకి సాయం చేస్తున్నాడు. గుడారంలో వాళ్లు ముగ్గురే. బయట నిలబడ్డ కూలీలూ, పొట్టిరాజు ఆత్రుతగా లోనికి చూస్తున్నారు.

దుర్భిణి తాలూకు రేకుగొట్టం సొట్టలు పడింది. చిగురున ఉండే పెద్ద భూతద్దం పగిలిపోయింది. అయితే అదే కంపెనీవారి భూతద్దం ఒకటి విడిభాగాల పెట్టెలో దొరికింది. స్టాండుకి దుర్భిణీని అమర్చే ఉక్కు కడ్డీ మాత్రం బాగా వొంగి పోయింది. ఉష్ణోగ్రత మార్పుల్ని సరిచేసే ఇత్తడి, ఉక్కు సమ్మిళిత పట్టీ కూడా వొంగి నట్టు అనుమానం కలిగింది దొరకి. అయితే అది కంటికి తెలియరావడం లేదు.

''సార్, సవర గూడెంలో ఒక ములి సవరవాడున్నాడు. నేను వెళ్లి వొంపులు సరిచేయిస్తాను'' అన్నాడు పొడుగురాజు.

''ములి సవర అంటే?''

''అంటే కమ్మరివాడు. అయితే అతను వడ్రంగి పని కూడా చేస్తాడు. స్టాండు కూడా మరమ్మత్తు చేయించేస్తాను- తమరు అవునంటే. రేపటికల్లా అయిపోతుంది.''

'ఒక కొండవాడు ఇంత సున్నితమైన పరికరాన్ని మరమ్మత్తు చెయ్యడం ఏమిటి?' అని మనసులో అనుకున్నాడు దొర. అయినా ఇంక చేసేది మాత్రం ఏముంది? కొత్త పరికరం కోసం నెలో రెండునెల్లో ఎదురుచూసే బదులు ప్రయత్నించి చూస్తే నష్టం లేదు అనుకున్నాడు. ఈ వర్షాకాలం ఒకటి దగ్గర పడుతోంది. ఏదో ఒక విధంగా ఈ వేసవిలోనే సర్వే పూర్తికావాలి.

''అలాగే రాజూ, కాని ఆ కొండవాడు ఏం చేస్తాడో! నేను కూడా దగ్గర ఉండి చూస్తాను.''

ఇద్దరు రాజుల్నీ, నలుగురు కూలీలనీ వెంటబెట్టుకొని హుటాహుటిన సవర గూడేనికి బయిల్దేరాడు దొర. విప్పసారా బాగా తాగి మంచి నిద్రలో ఉన్న ములి సవర డుంబ్రిని లేపితే, కసిరి పొమ్మన్నాడు. తెలుగు మాట్లాడగల గూడెం పెద్దని కలుసుకొని కాళ్లు పట్టుకున్నంత పనిచేస్తేగాని లేచి రాలేదు. సరిచెయ్యవలసిన కడ్డీలనీ, మరమ్మత్తు చెయ్యవలసిన స్టాండునీ ఓ చూపు చూసి, ''రేపు రండి,'' అని మళ్లీ వెళ్లి పడుకున్నాడు. పొట్టిరాజు అప్పుడొక పరిష్కారం సూచించాడు. ''వీడికి మరికొంచెం విప్పసారా పోయిస్తే లేచి కూచుంటాడు,'' అన్నాడు. అదేమంత మంచి మార్గంలా తోచలేదు దొరకి. కాని చివరికి అదే పనిచేసింది.

డుంబ్రి గుడిసెలో ఉన్న పనిముట్లు పురావస్తు ప్రదర్శనలో ఉండాల్సినవిగా కనిపించాయి దొర కంటికి. అక్కడున్న వాయిద్యాలని చూస్తే వాటిని తయారుచేసే పని కూడా డుంబ్రి నైపుణ్యంలో భాగం అని బోధపడింది.

అయితే వొంపు తీరిందీ లేనిదీ సరిచూడగల కుదురుమట్టం లాంటిదేదీ అగుపడలేదు. సుత్తితో కడ్డీలని మోదినప్పుడల్లా ఆ దెబ్బలు నేరుగా దొర గుండెకి తగిలినట్టనిపించి బాధించాయి. గోడకి తగిలించి ఉన్న ఒక తీగ వాయిద్యాన్ని డుంబ్రి తీసేసరికి దొర కంగారుపడ్డాడు. ఇప్పుడిది వాయిస్తాడా ఏమిటి? అసలే తాగి ఉన్నాడు- అనుకున్నాడు.

వాయిద్యపు తీగెని బిగదీసి కడ్డీలని దాని మీద సున్నితంగా నడిపించాడు. స్వదేశంలో భారీ యంత్రాల అలైన్‌మెంట్ కోసం పియానో తీగెలు వాడే పద్ధతి గుర్తొచ్చింది క్లార్క్సన్‌కి. ఆ తరవాత డుంబ్రి వెనకాతల ఉన్న నూనె దీపపు వెలుగును గమనిస్తూ- ఎంతమాత్రం ఖాళీ కనిపించంతవరకూ సుత్తితో చిన్నగా మోదాడు- మళ్లీ మళ్లీ సరిచూసాడు. దొర నిర్ఘాంతపోయాడు. ఈ పద్ధతిని ఈమధ్య ఇంగ్లాండులో తరచూ వాడుతున్నారు. ఇదే ఆప్టికల్ అలైన్‌మెంట్. చివరికి డుంబ్రి తన తల నుండి ఒక వెంట్రుకని పీకి తీగెకీ కడ్డీకీ మధ్య దూర్చే ప్రయత్నం చేశాడు. అది ఎక్కడా దూరలేదు. అంటే వెంట్రుక వాసి వొంపు కూడా లేదన్నమాటేగా. 'ఇది పనిచేస్తుంది,' అని దొరకి నిబ్బరం కలిగింది.

"స్టాండుని రేపు బాగుచేస్తాను ఇంక బయల్దేరండి," అని గూడెం పెద్ద ద్వారా చెప్పించాడు డుంబ్రి. దొర ఆనందం పట్టలేక డుంబ్రికి షేక్ హ్యాండ్ ఇచ్చాడు. భుజం తట్టాడు. కౌగలించుకున్నంత పనిచేశాడు.

"ఏమివ్వమంటాడో కనుక్కో," అన్నాడు పొట్టిరాజుతో.

ఇంగ్లీషు, తెలుగు, సవర భాషల్లో సంప్రదింపులు జరిగాయి. చివరికి పొట్టిరాజు దొరతో, "ఉప్పు కావాలంటున్నాడు సార్," అన్నాడు.

"ఉప్పా?"

"అవున్సార్ ఉప్పే. కొండవాళ్లకి ఉప్పే బంగారం. సంతల్లో కొంటారు. బోలెడు ఖరీదు."

ఆ మర్నాడు స్టాండు కూడా వచ్చింది. వెంటనే దొర థియోడలైట్‌ని మునుపటి స్థానంలో ఉంచి మహేంద్రగిరి శిఖరపు కోణాన్ని కొలవగా కొద్దిపాటి సవరణలతో సరిగ్గా సరిపోయింది. దొర ఆనందానికి అవధులు లేవు. మిరపకాయి టపాలో పర్లాకిమిడి రాజావారికి ఉత్తరం పంపించమనీ గూడెం పెద్దకి ఒక బస్తాడు ఉప్పు అందజేసే ఏర్పాటు చెయ్యమని అందులో రాయమనీ రామయ్యపంతుల్ని ఆదేశించాడు. పర్లాకిమిడి రాజావారు తమ బంధువైన టెక్కలి రాజాకి ఈ పని పురమా

యించారు. నౌపడా ఉప్పు గల్లీల నుండి బయిల్దేరిన ఉప్పు బస్తా రెండు వారాల్లో గూడెం చేరింది.

మరో రెండు వారాల్లో క్లార్క్సన్ బృందం సర్వే ముగించి విశాఖపట్నం చేరుకుంది.

✤

క్లార్క్సన్ దొర కలకత్తాలోని సర్వే ఆఫ్ ఇండియా వారి ముఖ్య కార్యాలయానికి పంపిన తన అంతిమ నివేదికలో ఈ విధంగా తన అనుభవాలని క్లుప్తీకరించాడు:

శ్రీరంగపట్టణంలో టిప్పుసుల్తాను పై కుంఫిణీ సేనలు ఘనవిజయం సాధించిన కొద్దికాలానికే ఎంతో దూరదృష్టితో కల్నల్ విలియం లాంబ్టన్ మహాశయుడు ప్రతిపాదించగా లార్డు వెల్లెస్లీగారు ఆమోదించి శ్రీకారం చుట్టినటువంటి 'ది గ్రేట్ ట్రిగోనోమెట్రికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా' (జీ.టీ.ఎస్.) యొక్క నాలుగవ, అంతిమదశ విజయవంతంగా పూర్తయిందని తెలియజేయుటకు నాకెంతో ఆనందంగా ఉన్నది.

ఈ బృహత్ కార్యాన్ని పూర్తిచేయడానికి మన సంస్థకు అరవై ఏళ్లు పట్టినప్పటికీ ఘనత వహించిన విక్టోరియా మహారాణిగారి ప్రభుత్వంవారు నియమించిన ఉత్తమ శ్రేణి నాయకత్వం- జార్జి ఎవరెస్ట్‌గారు, ఆండ్రూ వాఘ్‌గారూ, నేటి అధిపతి కల్నల్ వాకర్‌గారూ- ఇంకా ఇతర హేమాహేమీలు ఏర్పరిచిన మార్గంలో నడవడం వల్ల నా బోటివాడి పని సుసాధ్యం అయింది.

నాకు అప్పగించిన సర్వే ప్రాంతం పూరీ నుండి వైజాగపటేమ్ వరకూ- ప్రధానం గా తూర్పుతీరం వెంబడే విస్తరించి ఉన్నది. తూర్పు కనుమల్లో మహేంద్రగిరి చుట్టు పక్కల ఉన్నటువంటి మూడు త్రిభుజాలు మాత్రమే ఈ సర్వేలోని కొండ ప్రాంతాలు.

అయితే కెప్టన్ మెక్ఫెర్సన్‌కి మలేరియా సోకినందున మొత్తం బాధ్యత నాపైన పడింది. నేటివ్స్‌కి అనగా స్థానిక భారతీయులకు ఎక్కువ బాధ్యతలను అప్పగించి పర్యవేక్షించవలసివచ్చింది. ఇది నాకు కొత్త అనుభవం. అయితే అప్పటికే కెప్టన్ మెక్ఫెర్సన్‌గారు ఈ విషయం మీదా ఇంకా అనేక ఇతర విషయాలమీదా నాకు ఎన్నో సూచనలు చేసి ఉన్నారు. అవన్నీకూడా నాకు ఎంతగానో ఉపయోగపడ్డాయి. ఇందుకు గాను నేను కెప్టన్ మెక్ఫెర్సన్‌గారికి సదా కృతజ్ఞుడను.

అన్ని స్థాయిల్లోనూ పనిచెయ్యడానికి ఇంగ్లాండు నుండి మన మనుషుల్ని రప్పించడం అంటే చాలా ఖర్చుతో కూడుకున్నదే కాకుండా ఆచరణసాధ్యం కాదు గనకనూ, మరోవైపు మనకు నిధుల కొరత తీవ్రంగా ఉన్నందునా ఎప్పటికప్పుడు వీలైనంత మేరకు స్థానికుల చేత కనీసం దిగువస్థాయి పనులు చేయించగలగాలని మన సంస్థలోని పెద్దలు చెబుతూ వస్తున్నారు. అందుచేత ఈ విషయంలో నా అను

భవాలను క్లుప్తంగానైనా ఇక్కడ నమోదు చేయుట ఉపయోగకరంగా ఉంటుందని భావిస్తున్నాను.

నా బృందానికి సంబంధించి ముగ్గురు వ్యక్తుల గురించి పేర్కొనడం అవసరం. నిజానికి మూడవవ్యక్తి బృంద సభ్యుడు కూడా కాదు. అయితే అతని ప్రస్తావన ఎందుకు అవసరం అనేది మీరే గ్రహించగలరు.

రామయ్యపంతులు అని పిలువబడే వెంకట్రామయ్య పంతులు ఈ బృందం లో రైటర్‌గానూ, రికార్డిస్టుగాను వ్యవహరించాడు. కొంచెం భయంగానూ చాలా అయిష్టంగానూ సర్వేపనికి వచ్చాడు. స్థానిక యాసతోనైనా ఇంగ్లీషు బాగా మాట్లాడ తాడు; అంతకన్నా ముఖ్యంగా ఎక్కువ తప్పులు లేకుండా రాస్తాడు. నకళ్లు తొందరగా తయారుచేస్తాడు. మంచి దుబాషీ కూడా. ఒక మాదిరి లెక్కలు చెయ్యగలడు. ఏదైనా ఒకసారి చూపిస్తే అదే విధంగా చేసుకుపోతాడు. జమాఖర్చులూ చిట్టా ఆవర్జాలూ బాగా రాస్తాడు. నమ్మదగినవాడు. స్వతహాగా క్రమశిక్షణ ఉన్నవాడు. అయితే సాంకేతిక పరిజ్ఞానం తక్కువ. నేర్చుకొనే ప్రయత్నంలో లోపం ఉన్నది. ఇతని చదువులో భాషకి ఉండిన ప్రాధాన్యత శాస్త్రపరిజ్ఞానానికి లేకపోవడం ఒక కారణం కావచ్చు. ఏది ఏమైనా ఒక మంచి దుబాషీగా, రికార్డిస్టుగా మనకు ఉపయోగపడతాడు. ఇతని జీతం నెలకు మూడు రూపాయిలు పెంచవలసిందిగా అభ్యర్థిస్తున్నాను.

ఇక రెండవవ్యక్తి సూర్యనారాయణరాజు. ఇతను సహజసిద్ధమైన నాయకుడు. అందరికీ ఇతనంటే గౌరవం. ముఖ్యంగా కూలీలకి. ఇతను తిట్టినా వాళ్లు పడతారు. ఎందుకంటే ఎప్పటికప్పుడు వాళ్ల బాగోగులు విచారిస్తాడు. పదిమందిని కూడగట్టి పని సక్రమంగా నిర్వహించడంలోనూ, ఏవైనా ఇబ్బందులు వస్తే ఎదుర్కోవడంలోనూ దిట్ట, సాహసి. గుర్రపుస్వారీ బాగా చేస్తాడు. థియోడలైట్‌తో రీడింగ్ తప్పులు లేకుండా తీసుకోవడం తొందరగా నేర్చుకున్నాడు. సెక్స్‌టెంట్ వాడడం ఇంకా చేతకాదు. స్వయంగా తన చేతులతో పనిచేస్తాడు. యంత్రాలన్నా, పరికరాలన్నా మంచి ఆసక్తి. లెక్కలు ఒక మాదిరిగా చేస్తాడు. ఇంగ్లీషు పరవాలేదుగాని ఇంకా కృషి చెయ్యాలి. ఇతనికి ప్రేరణ కలిగించే పని మనం ఇవ్వలేకపోతే మాత్రం నిరుత్సాహపడతాడు. ఇతన్ని కటక్‌లోని మన ట్రైనింగ్ ఇన్‌స్టిట్యూట్‌కి ఆరు నెలలబాటు పంపాలని కోరు కుంటున్నాను.

ఈ బృందం విజయవంతంగా పని ముగించుకొని తిరిగి రావడానికి కారకుడైన మూడవ వ్యక్తి డుంబ్రి అనబడే ఒక సవరజాతి కొండమనిషి. ఇతని చేతిలో ఉన్న నైపుణ్యం నమ్మశక్యం కాదు. నేను స్వయంగా చూశాను కాబట్టే నమ్మగలిగాను. ఎక్కడో మారుమూల కొండల్లో, ఒక తాగుబోతు బికారి తన అతి పురాతనమైన

పనిముట్లతో, పియానో వైర్ పద్ధతినీ, ఆప్టికల్ పద్ధతినీ ఏకకాలంలో వినియోగించి ధ్వంసమైన థియోడలైట్‌ని ఒకపూటలో మరమ్మత్తు చేశాడంటే- అది ఒక అద్భుతం తప్ప వేరొకటి కాదు. ఇందుకుగాను డుంబ్రి కోరుకున్న ప్రతిఫలం ఒక బస్తాడు ఉప్పు. ఇతనికి ఇంగ్లీషు మాట అటుంచి, సవరభాష తప్ప తెలుగుగాని, ఓఢ్రంగాని రావు. ఎవరెస్ట్ మహాశయుడు సర్వేలకి పోయినప్పుడల్లా మరమ్మత్తుల కోసం చెన్న పట్నానికి చెందిన వాచీ మేకర్ సయ్యద్ మీర్ మొహ్సిన్ హుసైన్‌ని వెంట తీసుకు పోవడం మనకు తెలుసు. ఇంగ్లీషు రాకపోయినా ఆయన చీఫ్ ఇన్‌స్ట్రుమెంట్ మేకర్‌గా పదోన్నతికి పొందడానికి కారకుడు కూడా ఎవరెస్ట్‌గారే. డుంబ్రిలో మరొక సయ్యద్ మీర్ మొహ్సిన్ హుసైన్ నాకు కనిపించాడని చెప్పగలను. మన ప్రభుత్వం వారు ఈ దేశంలో ప్రవేశపెడుతూన్న యంత్ర పరికరాలకు, వాటి మెయిన్‌టెనెన్సుకీ సరిగ్గా ఇటువంటి వ్యక్తుల అవసరం ఎంతైనా ఉన్నది. అయితే వీరికి ఎలా తర్ఫీదు ఇవ్వాలి, ఎలా వినియోగించుకోవాలి అనే అంశాలపై నావద్ద ప్రస్తుతం ఎటువంటి సూచనలూ లేవు. ఇది ఆలోచించవలసిన విషయం.

త్రికోణమితి నిష్పత్తులు ఈ దేశంనుండే అరబ్బుల ద్వారా యూరోపు చేరాయి. వాటినే మెరుగుపరచి ఈ సర్వేలలో మనం వాడుతున్నాం. మరిక్కడ ఆ శాస్త్రాలన్నీ ఎటుపోయాయో అనే సందేహం నాకు తరచూ కలుగుతుంది. శాస్త్రాల పునాదిని మళ్లీ నిర్మిస్తే పైన చెప్పిన వ్యక్తుల్లాంటి వాళ్లు మనకు ఎంతో ఉపయోగపడతారు. ప్రస్తుతానికి ఇక్కడి పరిస్థితి ఎలా ఉందంటే- నైపుణ్యం ఉన్నచోట శాస్త్రం లేదు; శాస్త్రం ఉన్న చోట నైపుణ్యం లేదు. ఇక్కడి చదువుల్లో శాస్త్రం, నైపుణ్యం- రెండూ లేవు. మన సంస్థ విషయానికి వస్తే కటక్‌లో మాదిరిగా వైజాగపటేమ్‌లో కూడా స్థానికులను సర్వేయర్లుగా తయారుచేసే ట్రైనింగ్ స్కూల్ స్థాపిస్తే బాగుంటుందని సూచిస్తున్నాను. అటు రహదారుల విభాగం నుండీ ఇటు రైల్వేవారి నుండీ సర్వేలు చేబట్టమని అభ్యర్థనలు వస్తూనే ఉన్నాయి. మందీమార్బలం లేక వాటిని ఆమోదించ లేకపోతున్నాం. ఇటువంటి స్కూలు గనక స్థాపిస్తే అక్కడ నుండి వచ్చే సర్వేయర్‌లు వారికీ ఉపయోగపడతారు.

చివరిగా స్థానికుల పనితీరు గురించి. మొదట నేను తెలుసుకున్న విషయం ఏమంటే- కూలీలైనా ఓవర్సీర్‌లైనా వీళ్లకు తెలివితేటల్లో ఎటువంటి లోటుపాట్లుగానీ తేడాలుగానీ లేవు. భయం, భక్తీ అందరికీ ఎక్కువే. కొద్దిమందిని మినహాయిస్తే వీళ్లను సదా అజమాయిషీ చేస్తూ ఉండాలి. ఇది నా పని, ఎవరు చూస్తున్నా, చూడకపోయినా నేను ఒప్పుకున్న ప్రకారం చేసుకుపోవాలి అనే ఆలోచన తక్కువ.

✤

క్లార్క్సన్ సమర్పించిన నివేదికని ముఖ్య కార్యాలయం ఆమోదించింది. అతని సూచనల్ని అమలుపరచింది.

హిమాలయాల్లోని అత్యున్నత శిఖరానికి ఎవరెస్టు దొర పేరు పెడుతున్నట్లుగా 1865లో ప్రభుత్వం ప్రకటించినప్పుడు విశాఖపట్నం ఆఫీసులో మిఠాయిలు పంచారు. దొరలు పార్టీ చేసుకున్నారు. 1897లో ఆఫీసు సూపర్నెంటుగా రామయ్యపంతులు రిటైరయ్యేనాటికి రాజమండ్రివద్ద గోదావరి మీద రైల్వేవంతెన కట్టారు; జయపురానికి ఘాట్‌రోడ్డు పడింది; మన్యం, ఏజెన్సీ ఘాట్‌రోడ్లకు సవివరమైన సర్వేలు మొదలయ్యాయి; సూర్యనారాయణరాజు ఉద్యోగం మానేసి పెద్ద రైల్వే కాంట్రాక్టర్‌గా మారి కోటీశ్వరుడయ్యాడు.

మొత్తం మీద ఉత్తరాంధ్ర, దక్షిణ ఒడిశా ప్రాంతాల్లో అంతకుముందులేని కదలిక ఒకటి మొదలయ్యింది.

అన్నట్టు డుంబ్రి ఏమయ్యాడో తెలియలేదు. అతనుండే ప్రాంతాల్లో కదలిక మొదలవ్వడానికి చాలాకాలమే పట్టింది.

ఆదివారం ఆంధ్రజ్యోతి
3 మే 2016

*

13 మార్చి 1954న పుట్టిన ఉణుదుర్తి సుధాకర్ మొదటి కథ **తారుమారు** 24 జులై 1994న ఆంధ్రజ్యోతి ఆదివారం సంచికలో అచ్చయ్యింది. ఇప్పటివరకూ తొమ్మిది కథలు రాశారు.

చిరునామా: సి-804, అపర్ణా సరోవర్ గ్రాండ్, నల్లగండ్ల,
హైదరాబాద్ - 500 019 ఫోన్: 90006 01068
sudhakarudu@gmail.com